

MIHAIL DOLGAN

Institutul de Filologie
(Chişinău)

UN DESTIN POETIC VITREGIT:
LIVIU DAMIAN

Abstract

Based on a rich factual material and provable arguments the present study ardently polemizes with old and new denigrators of Liviu Damian's creation. He is a poet of great talent who dared to „break” the patterns of traditionalism and to propose a new type of lyrical, modern and in many ways subversive. It seeks to combine „reportage with a myth”. The polemicist declaims the preconceived and crooked opinions of those authors (either they are literary critics and historians or colleagues, or party workers) who, without understanding his poetics, designed a deformed, unfavourable picture. At the same time, they highlighted the true defenders and supporters of the poet through critical words. L. Damian had a traumatized poetic destiny, his father was deported to Siberia, being accused of „anti-Sovietism”, a plenary Party Committee in the town that failed around his volume of poems „*De-a baba iarba*” (1972). This volume was accused of „anti-Sovietism in Soviet Moldavian literature”. With some demolishing reviews on his own books. L. Damian was and continues to be interpreted arbitrarily and improperly. He knew the real state of things inside, as a direct participant in the literary events of the period – with critical attitudes and writing. He brings into discussion favourable considerations of other specialists in the field, removes the unfair accusations for an important scientific and academic institution and its director, he disagrees with the category of „non-specialists”.

Doi factori, producători de nedumeriri și de irascibilitate chiar, m-au determinat să scriu materialul de față – de atitudine polemică și de răsturnare a unor opinii certate cu adevărul privind *opera poetică a lui Liviu Damian* – o individualitate creatoare profund originală și de o reputație incontestabilă.

Primul factor este microportretul literar, voit umilitor și preponderent depreciativ, creionat de cunoscutul critic și istoric literar din România *Ion Rotaru* (regretatul!) în a sa fundamentală „Istorie a literaturii române” în 7 volume, mai târziu, în 2008, înglobate într-un singur volum masiv, de „format” călinescian și intitulat tot călinescian: *O istorie a literaturii române de la origini până în prezent*.

Al doilea factor îl constituie plenara „de pomină” a Comitetului Orășenesc de Partid Chişinău, organizată în legătură cu *discutarea critică* a unor volume „buclucaşe” de literatură, printre care și volumul de poeme *De-a baba iarba* (1972) de Liviu Damian, condamnate pentru „antisovietism” în relatarea subiectiv-părtinitoare – tocmai după 37 de ani! – a acelei persoane, care, funcționând pe atunci în aparatul Comitetului Orășenesc de Partid, avea sarcina să întocmească referatul pentru această plenară

deșănțată cu genericul frontal de politizat *Antisovietismul în literatura sovietică moldovenească*. E vorba de o oarecare Ana Eremenco-Barbăneagră, care azi încearcă să iasă basma curată dintr-o „afacere” murdară (vezi săptămânalul „Literatura și arta”, 18 noiembrie 2010, p. 6).

I.

E lăudabil faptul că împătimitul cărturar român Ion Rotaru (a frecventat într-un timp și Biblioteca Națională din Chișinău pentru a se documenta în privința scriitorilor contemporani din Basarabia) a atras în exegeza sa sintetică și mai mulți poeți, prozatori, critici literari dintre Nistru și Prut. Pentru aceasta îi mulțumim îndatorați, chiar dacă o facem cu întârziere, precum le mulțumim îndatorați și altor istorici literari care au făcut la fel (Dumitru Micu, Marian Popa, parțial Alex Ștefănescu ș.a.).

Dar felul cum au fost tratați unii dintre aceștia descumpănește mult prin subiectivitatea și subestimarea judecăților de valoare formulate, precum și prin mulțimea de imprecizii și erori comise – toate vorbind, într-un fel sau altul, de cunoașterea superficială a respectivului scriitor.

Ne vom opri aici doar la poetul și publicistul șaizecist **Liviu Damian**, despre care am scris și noi multe studii, articole, polemici, recenzii, în care am demonstrat autenticitatea acestui mare talent, de fiecare dată interpretându-i adecvat creația acut problematizată și profund intelectualizată, apărându-l totodată de criticile nedrepte, dogmatice, de învinuiri ideologice de tot felul.

Despre el istoricul literar român își permite să vorbească după cum noi am vorbi, de exemplu, despre poeții mediocri și angajați ideologic Petrea Cruceniuc sau Petrea Darienco – în aceeași termeni, cu aceleași slogane-calificative, cu aceleași ironii persiflante.

Iată în ce „lumină” fără lumină apare „bardul” de la Leadoveni. Spre deosebire de Gr. Vieru și N. Labiș, de exact aceeași vârstă, Liviu Damian, după I. Rotaru, „*este «împovărat» și de unele sarcini politice*” (care? – M. D. Probabil, aici se face aluzie la faptul că între anii 1976-1986 scriitorul nostru a deținut funcția de secretar al Uniunii Scriitorilor din Moldova. – Ei și ce?!). L. Damian „*ne apare mai ... conservator (?!) și mai conformist*” (?!), se prezintă „*departe de îndrăznelile chiar explozive ale colegilor lui de generație (?!), „continuă (?) moda poemelor kilometrice (!) de tip Emilian Bucov*”. Referitor la temele tratate, constată, nu fără ironie, că la fel ca și cei doi poeți amintiți, „*cântă (!) și el copilăria și satul natal*”, „*rece însă, neutral am zice, în versuri corecte gramatical, cam prozaice pe alocuri, lipsite de noul fior liric al celorlalți colegi de generație*” (p. 605). Tot la adresa problematizării dezbătute de L. Damian, Ion Rotaru își permite să remarce, simplificând lucrurile, cam așa: „*Poemul cântă (!) de toate, frunzele toamnei, casa de pe strada Ștefan cel Mare, cozile la librării ale cumpărătorilor de cărți, șantierele ... despre prietenie, despre familie – scrie poeme lungi, cu titluri metaforice, larg cuprinzătoare*”, cum ar fi „*cele zece compuneri*” („*un abuz*”) despre Eminescu” (e vorba de minunatul și unicul ciclu de versuri *Eminesciana*), cele „*cca 50 de pagini versificate*” despre Ștefan cel Mare” (*Cavaleria de Lăpușna*) ș.a.m.d. Cu alte cuvinte, despre L. Damian se vorbește ca despre un „versificator” sau „compunător” de versuri pe teme ordinare, și nu despre un creator autentic cu actualitatea cea mai acută și mai durută sub pană.

Cel care a citit creația lui L. Damian și cunoaște la sursă climatul social-politic, spiritual-cultural și literar-artistic în care au văzut lumina tiparului cărțile autorului, va răsturna cu ușurință mai toate considerațiile negative de mai sus ale eruditului critic și istoric literar român.

În primul rând, Liviu Damian, în calitate de scriitor și om de cultură angajat în treburile Uniunii Scriitorilor din Moldova în calitate de secretar (în ultimii zece ani ai vieții), niciodată n-a acceptat să îndeplinească anumite „sarcini politice” propriu-zise, dimpotrivă, a căutat să fie refractar la aceste sarcini „laterale”.

Datele sumbre ale propriei biografii care a început în 1935, în satul Strâmba, județul Bălți: soarta grea a plugarilor, aripa pârjolitoare a războiului, seceta și foamea distrugătoare de neam din anii 1946-1947, colectivizarea forțată a gospodăriilor sătești, deportările dramatice din 1949 (ridicarea în gulagul siberian pe 10 ani a însuși părintelui său, învățătorul Ștefan Damian, „pentru politică antisovietică”), asperitățile realităților sovietice, în sfârșit, interzicerea evocării unor teme de tragism național, – toate aceste momente cruciale l-au făcut pe Liviu Damian să scrie **și o poezie de opoziție** (față de regim), o poezie vădit **subversivă** (despre acest aspect al problemei vezi monografia noastră din 2008 *Poezia de opoziție din Republica Moldova în perioada de „stagnare”*). Iată de ce o bună parte din cărțile lui Liviu Damian au scandalizat, la apariția lor, și securitatea, și paznicii ideologici ai literaturii, și, firește, în primul rând, organele de partid de diferit rang. N-au plăcut îndeosebi poemele curajoase, cu numeroase „dedesubturi” polemice, *Ostatec al chemării tale* (despre Dimitrie Cantemir), *Cavaleria de Lăpușna* (despre Ștefan cel Mare), *Melcul* (despre problemele acute de ecologie a naturii și a sufletului). În primul caz „paznicii” ideologi se întrebau de ce omul contemporan ar trebui să fie neapărat „ostatec” al chemării lui Dimitrie Cantemir, cărturar oprit ca zălog de către Poarta Otomană?! În cazul al doilea: pe atunci evocarea lui Ștefan cel Mare era tacit interzisă, necum strecurarea unor aluzii vizând anormalitățile societății contemporane (despre toate acestea vezi studiul nostru „*Reflecții critice în jurul poemului despre Ștefan cel Mare «Cavaleria de Lăpușna» de Liviu Damian*”. În monografia: M. Dolgan: *Metafora este Poezia Însăși*, 2009, p. 499-514); ca să vadă lumina tiparului (poemul), autorul a fost „forțat” să-și sprijine mai multe capitole-secvențe din poem cu „citate” din „Istoria RSS Moldovenești” (varianta comunistă din 1984); L. Damian a recurs și aici la un fel de stratagemă: el a apelat la cele mai nevinovate și arhicunoscute date istorice (de felul: Ștefan a fost cel mai mare om de stat, a purtat 47 de războaie, la Valea Albă a suferit înfrângere etc.), precum și la unele motouri împrumutate din cronicarii moldoveni. La postfața „compromițătoare” *La pragul istoriei*, împănată **anume** cu citate din Marx și Lenin și considerată de I. Rotaru (în necunoștință de cauză) drept „incredibilă prin anacronismul ei proletcultist și sociologist-vulgar, Liviu Damian n-a putut să renunțe, ba chiar a acceptat-o: anume ea, scrisă special întru susținerea *ideologică* a poemului, i-a ajutat să-și includă lucrarea, șlefuită cu mîgală, în volumul *Poezii și poeme*, editat în chiar anul morții autorului (1986). Nu știu cine a făcut aici mai mult rău: acel care a făcut bine sau acel care a condamnat acest „bine”?!

Culegerea de poezii (de *poezii*, nu de *poeme lungi!*) *Inima și tunetul* (1981), prefațată favorabil de către distinsul poet și eseist George Meniuc, a stârnit de asemenea o mare zarvă la „paznicii ideologici” ai regimului, la unii critici obtuzi și chiar la anumiți confrăți de condei, tot poeți și ei. N-a plăcut nici admirabilul ciclu de poezii

(10 la număr) *Eminesciana* (pe motivul că ar vehicula idei discutabile sau chiar ideologicește neacceptabile, idei contraindicate pentru educația tineretului de astăzi), nici amplul ciclu de poezii evocând policrom propria-și copilărie *Ca-n palmă* (pe motivul – tot ideologic! – cum că ar idealiza realități „burghezo-moșierești” apuse și ar viza unele aspecte negative ale vieții socialiste), nici bijuteria de poem din 14 file *Melcul* (pe motiv că ar avea un subtext ecologic subversiv).

La sugestia-rugămintă a forurilor responsabile de ideologie, scriitorul *Mihail Garaz* a îndrăznit să critice în mod deschis – în presă! – aceste trei mari compartimente ale cărții și cartea în întregime din perspectiva momentelor ideologice semnalate mai sus în articolul din „Tinerimea Moldovei” *Întrebări și nedumeriri* (8 septembrie 1982). La timpul convenit, când alți critici au preferat să ia apă în gură, subsemnatul a scris și a publicat (cu greu!) un întins material polemic întru apărarea poetului (și cărții) ostracizat pe nedrept, *Modalități de interpretare a poeziei*, în care am „dezghiocat” mesajul sugerat al fiecărei poezii aparte. Mai târziu, când a fost inclus și într-un volum de critică literară, studiul a fost intitulat *Cum nu trebuie interpretată lirica sau un poet „cuminte” atacând un poet curajos*.

Iar volumul de micro-poeme *De-a baba iarba* (1972), pe care Ion Rotaru nu-l onorează măcar cu-o simplă pomenire, consacrat integral evocării copilăriei și azeitărilor, cu multe din cicatricile lăsate de perioada traversată, a iscat o adevărată tulburare ideologică, finalizată în 1973 cu o plenară de pomină a Comitetului Orașenesc de Partid Chișinău. Ion Rotaru nu s-a pătruns suficient nici de noua structură poematică a lui L. Damian (de factură lirică, „monologală”, alcătuită din fragmente independente, din „file” etc.), de vreme ce le identifică, ofensator, cu „poemele kilometrice de tip Emilian Bucov” (cu mulți eroi, comuniști, cu multă substanță epică, cu viață colectivizată etc.).

O impresie stânjenitoare lasă și mulțimea de imprecizii de tot felul – la nivel de titluri de cărți și ani, la nivel de interpretări neadecvate etc. De exemplu: *Salcâmul din praf* (corect *Salcâmul din prag*); *Martor* (corect *Maraton*); în anul 1968, când a apărut *Sânt verb* și când autorul nu putea să specifice sursa *Nicolae Labiș*, Liviu Damian nu era încă secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor (a preluat această funcție abia în 1976). Prin urmare, poetul e acuzat pe nedrept „de vreo autocenzură”, cauza reală fiind cu totul alta și simplă ca bună ziua: citarea poezilor români de dincolo de Prut era pe atunci **strict interzisă**. Nu întâmplător același L. Damian a scris în două rânduri dedicații lui N. Stănescu, dar de fiecare dată fără nici o concretizare, ci prin sugestii metaforice: *Elegie pentru soțul necuvintelor* și *Poetul luptându-se cu imaginația*.

Conștient sau inconștient, dar se face apoi o adevărată amestecătură a speciilor cultivate de L. Damian: poezie lirică, poem „lung”, eseu, proză, critică literară, publicistică. Așa se face că printre poemele lungi nimeresc cărțile de versuri lirice scurte *Coroana de umbră* (nu **coroane**), *Inima și tunetul*, până și *Dialoguri la marginea orașului* (carte de publicistică propriu-zisă), până și meditațiile critice despre „poezia socială” din *Îngânduratele porți* (carte de eseuri literare) ... Despre talent, despre modul poetic particular, despre natura problematicii atacate sau despre arta lirică a lui L. Damian nu se suflă nici un cuvânt, de parcă ar fi vorba despre un scriitor de duzină.

E drept, Ion Rotaru face și o observație destul de prețioasă pentru literații basarabeni: „*Pentru basarabeni, Eminescu și Ștefan cel Mare sunt cele două permanențe ale*

lumii lor". Păcat însă că atunci când încearcă să aplice respectiva observație la creația lui L. Damian, nu prea se ține cont de acest postulat: admirabilul ciclu de versuri *Eminesciana* e considerat drept niște „*compuneri*”, iar vibratilul poem despre Ștefan cel Mare *Cavaleria de Lăpușna*, primul și deocamdată unicul în poezia contemporană, e calificat drept „un lung «poem dramatic» de cca 50 de pagini *versificate*”. Până și cuvântul „poem” e luat în ghilimele!

În loc să se citeze niște pasaje semnificativ-emoționante din poemul *Cavaleria de Lăpușna*, se „jertfește” inutil aproape o pagină de carte pentru un lung citat critic din postfața scrisă cu „limbaj de lemn”, care-l plasează pe poetul nostru într-un context voit ideologizat și dogmatizat, voit defavorabil. *Cui prodest?*

II.

... Au trebuit să treacă tocmai **38 de ani** (!?) de la eveniment până când adineauri au apărut niște „memorii” evocând o extraordinară plenară de neuitat a Comitetului Orășenesc de Partid Chișinău având genericul politic periculos de frontal *Antisovietismul în literatura sovietică moldovenească*. Asta în anul 1973!!! Din cauza că a fost prost pregătită, prost intitulată ca problemă de dezbatere și prost prezentată în interpretări primitive, sociologist-vulgare și chiar proletcultiste de către secretarul doi, responsabil de ideologie, *Tatiana Stahi*, plenara a eșuat în mod scandalos. Chiar dacă la ea, la plenară au asistat Ivan Bodiul, prim-secretar al CC al PCR, și Pavel Boțu, președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Primul obiectiv al plenarei a fost distrugerea ideologică a volumului de versuri „*De-a baba iarba*” (1972) și critica necruțătoare a autorului lui. Din motive ușor de bănuț, nu am întâlnit vreo informație despre plenara cu pricina în presa timpului. Atât se știe că mai mulți scriitori nemulțumiți, printre care și vulcanicul Andrei Strâmbeanu, precum și numeroși studenți universitari, și-au exprimat în mod deschis dezaprobarea categorică față de referatul citit, prin stigmată tăioase, prin fluierături și chiar prin aruncarea de obiecte, în ciuda faptului că miliția, venită între timp în sală, încerca să facă ordine în mulțimea dezlănțuită.

Paradoxul cel mai mare îl constituie faptul că relatarea (din memorie!) a modului cum s-a desfășurat pregătirea referatului și însăși plenara o face **persoana cea mai puțin indicată în această privință**, și anume lucrătoarea din aparatul Comitetului Orășenesc de Partid Chișinău, cea căreia i s-a încredințat **sarcina de răspundere de a scrie referatul pentru plenară** cu un titlu destul de înfricoșător (în planul de lucru al Comitetului tema suna cam așa: „Orientarea activității organizației de partid a Uniunii Scriitorilor în albia idealurilor comuniste”) – e vorba de *Ana Eremenco-Barbăneagră* și de articolul ei „O plenară «de pomină» a COP Chișinău” publicat în săptămânalul „Literatura și arta” (18 noiembrie 2010, p.6). Mi-am zis atunci, mai mult ca pentru sine: adio obiectivitate și imparțialitate! Supozițiile, cu regret, s-au îndreptățit.

În cazuri de acest fel, înțelepții ne spun că omul de rând întotdeauna e predispus să dea vina pe altul – pentru ca el să iasă, în cele din urmă „curat”.

Să urmărim cum s-a produs „operația” sus-numită în cazul autoarei articolului. Cine a întocmit și cum a întocmit referatul? În realitate, referatul urma să fie scris de *Ana Eremenco-Barbăneagră*, care a acceptat cu supușenie sarcina partinică. Dar, zice ea, nefiind specialistă în materie, a început, cum era și firesc, să colecteze anumite recenzii,

materiale critice și alte informații utile pentru a se documenta – în scopul scrierii referatului *Editarea literaturii în republică, conform cerințelor și normelor moralei comuniste, în anii 1967-1972, la Editurile „Lumina” și „Cartea Moldovenească”* (iar s-a modificat formularea temei!). Mai întâi a cerut ajutor concret din partea unor critici afirmați (de la cine anume?), care, specifică dânsa bănuitor, „trebuiau să-și facă datoria cinstită și obiectiv”. În ce sens „cinstit” și „obiectiv”? În sens invers, căci era vorba de o carte (sau cărți) cu bucluc, ce a dispăcut cenzurii comuniste, prin urmare, ea trebuia să fie **aspru criticată** înainte de toate ideologicește și nu supralăudată esteticăște: încă niciodată n-a fost convocată vreo plenară de partid (în acele triste vremuri) **doar** pentru a ridica în slăvi anumite opere concrete ale scriitorilor contemporani, mângâindu-i pe cap. Cu alte cuvinte, sintagma „a-ți face cinstit și obiectiv datoria de critic” înseamnă, în ochii unui lucrător de partid, departe de literatură, a „asculta” și a așterne pe hârtie pretențiile lui critice, formulate a priori, în legătură cu cutare sau cutare carte „subversivă”. Dacă, într-adevăr, ar fi consultat pe unii critici cu judecăți sigure de valoare, independente și consecvente, cum ar fi, bunăoară, *Mihai Cimpoi* (care, în recenzia absolut laudativă la cartea *De-a baba iarba* – „Viziuni ale copilăriei”, publicată în „Cultura” din 6 ianuarie 1973, p.11, conchidea: „Teama de pierderea legăturii organice cu copilăria este unul din obiectivele principale ale cărții *De-a baba iarba*”. „Poemele lui L. Damian sunt spectacole de lumini și umbre, au un profund mesaj, reprezintă lecții de umanism”. „Pentru Damian permanența copilăriei echivalează cu necesitatea vie a continuității și plenitudinii sufletești”), *subsemnatul* (în cadrul conferinței „Anul literar – 72” a calificat cartea *De-a baba iarba* de L. Damian drept „unul din volumele cele mai grele de poezie autentică” – „Cultura” din 24 martie 1973, p. 8), *Eliza Botezatu* (cu mulți ani mai târziu, cunoscând polemicile ce s-au dus în jurul volumului *De-a baba iarba*, își va exprima o opinie total pozitivă asupra cărții în prefața „*Mândria și răbdarea cuvântului*” la cele 2 volume de „Scrieri alese”, 1985, p.10-15: „O carte interesantă de poeme retrospective este *De-a baba iarba*. Eroul liric are rolul de interpret; lumea și timpul sunt scoase la judecata Copilului... Cartea ne propune o reîntâlnire pe calea amintirii cu universul copilăriei – aproape toate poemele coboară în vârsta irecuperabilă a jocului...”. „Poemele nu sunt atemporale, ele cuprind meditații asupra unor timpuri și probleme concrete. Notele nostalgice sau chiar dramatice se explică și ele nu prin regretul după vremurile evocate (N.B. În referat se afirma invers!), ci prin părerea de rău, că ele, aceste vremuri, au fost vitrege și au adus în universul de basm al copilăriei omenii cu picioarele de lemn, păsările moarte, lacrimile mamei...”) – nu știu dacă au mai scris și alți critici despre cartea cu pricina!, atunci referatul plămădit ar fi luat o altă turnură estetică-ideatică, iar plenara („unilaterală”) ar fi avut un alt destin.

Dar, hotărât lucru, opiniile acestor critici încercați și rezistenți la orice presiuni extraliterare nu i-au convenit lucrătoarei de partid, i s-au părut nu îndeajuns de „obiective” și „cinstite” din punctul ei ideologic de vedere, căci urmărirea cu totul alte scopuri: să dezvăluie unele greșeli ideologice sau chiar anumite atitudini antisovietice (odată ce **a acceptat să elaboreze un referat** cu un titlu atât de suspicios (ușor spus).

Nereușind să-i convertească pe criticii de întâmpinare, dna Ana Eremenco-Barbăneagră s-a decis să apeleze direct la ajutorul Academiei de Științe a Moldovei, în special la Institutul de Limba și Literatură (nu la „Institutul de Limba și Literatură *Moldovenească*”, cum îl botează greșit autoarea), de parcă menirea de bază a acestei *instituții științifice* ar fi... scrierea de referate pentru plenarele și congresele de partid!!!

„L-a pus în mișcare”, cum zice ea ironic, chiar pe directorul Institutului respectiv, pe cunoscutul critic și istoric literar **Simion Cibotaru**, doctor habilitat în filologie (pe atunci). Deși, a spus dânsa în doi peri, „Vă cunosc bine (!?) poziția D-voastră referitoare la scriitorii mai îndrăzneți, mai curajoși (Care e această poziție? Din capul locului e „negativă”? în baza căror argumente?), Vă cer, totuși, să-mi scrieți (sic!) referatul «destul de complicat» (de ce?), pe care, de fapt, ar trebui să-l scriu eu (dar nu mă pricep) pentru Tatiana Stahi”.

Cum însă Simion Cibotaru demult nu mai este în viață (din 1984!), fosta lucrătoare de partid își permite să manipuleze faptele așa cum îi vine la socoteală. După cum urmează: „Peste o săptămână am primit prima variantă a referatului (de la S. Cibotaru – n.n.). L-am studiat cu mare atenție (cum altfel, dacă trebuia să Vă puneți sub el propria semnătură?! – n.n.). Nici această variantă nu era acceptabilă” (De către cine și de ce? „Neacceptabilă” sub ce aspect? Ce nu plăcea acolo, în acea **informație** – nu referat mură-n gură?! – Nu ni se deschide nici o paranteză).

Deosebit de ciudate sunt „peregrinările” de mai departe ale autoarei obraznice în căutarea „adevărului” dorit: „adevăr” estetic sau adevăr politic”? Mai întâi, luând în mână „referatul” elaborat, chipurile de S. Cibotaru, se îndreaptă spre editura „Lumina”, bătând în ușa ... prozatoarei (!) *Elena Damian*, director al sus-numitei edituri („gest”, după mine, absolut neindicat, de vreme ce, în cazul de față, directoarea era direct implicată în editarea unor cărți nimerite în vizorul critic al plenei în pregătire.). Nu avem încredere în judecățile de valoare ale unui critic propriu-zis și apelăm la „sfaturile” părintoare ale unei prozatoare (fie aceasta și talentată). Unde e logica? „Nici dumneaei, *la fel ca mine* (sic!), n-a acceptat cele scrise în referat, fiindcă nu au fost apreciate obiectiv operele mai multor scriitori”. „Obiectiv”? Adică „cum” și pentru cine „obiectiv”?! Apoi, cu același „referat” străin subsuoară, a bătut – nu știm de ce – la ușa „marelui traducător” *Igor Crețu* (de ce nu la ușa „marelui poet” *George Meniuc*?). „Dlui n-a acceptat (același șablon!) poziția Institutului de Limba și Literatură *Moldovenească*”. Trebuia să accepte?! Apoi, cine v-a dat vreun drept să „vânturați” această „poziție” bună, rea, prin mahalalele Chișinăului?! În continuare îndrăzniți să-l mai deranjați odată pe Simion Cibotaru, invitându-l din nou la COPC. De astă dată Vă arătați a fi mai categorică și mai ultimativă: „**i-am impus condiții mult mai drastice**” în criticarea cărților, recunoașteți cu mâna pe inimă. – Iată unde e „buba” – materialul era prea pozitiv și binevoitor, dar se cerea o critică mai aspră și o poziție dezaprobatore mai tranșant exprimată. Dându-și seama că gura a luat-o pe dinainte, cum se zice, autoarea a încercat imediat să-și „repare” gafa, căci, în aceiași propoziție, adaugă: „...și i-am cerut **de a nu ponegri** (sic!) neîntemeiat imaginea scriitorilor noștri...”. Doamne, ce minciună sfruntătoare! Or, lucrurile s-au întâmplat tocmai invers (amintiți-vă!): i-ați cerut să fie mai **drastic** (citește: *foarte aspru, brutal, violent, vehement*) în toate și în tot. Ca un elev ascultător, suntem lăsați să înțelegem, S. Cibotaru, peste trei zile, vine din nou la COPC cu referatul „prefăcut” după pofta exprimată – „cu mult mai lejer (!), cu unele critici mai puțin dure despre creația unor (?) scriitori” (Una gândiți și alta scrieți – n.n.). Dar, se vede, au mai fost niște doleanțe de altă natură, căci directorul Institutului e nevoit să mai facă un drum la COPC, pentru ca a doua zi (nu prea vedem aici vreo logică) să revină pentru a întoarce „variantele definitive a referatului”. Anume această variantă, chinuită și chinuitoare, chipurile, adusă la condiție, a nimerit pe masa secretarului doi de partid, Tatiana Stahi. Peste noapte însă, cine știe ce gânduri temătoare i-au trecut prin capul persoanei care a „elaborat” referatul, că l-a sustras de pe masa șefei

(referatul) și l-a dus pe ascuns la „recenzare” (de ce?) tocmai... dlui *Novac*, director al Institutului de Istorie al PCM (probabil, pentru a se verifica dacă nu cumva scriitorii noștri iau în dezbateră – pe ocolite – și acele câteva „teme” interzise de cenzura comunistă: deportările, seceta și foametea, colectivizarea forțată, ateismul agresiv – e bănuiala mea). Dar, ca să vezi minune, și acest al doilea director, mare expert în sfera ... istoriei sau a literaturii?!, îi oferă răspunsul șablonard: „n-a acceptat referatul”, îndeosebi „critica trasă de păr” la adresa Uniunii Scriitorilor din Moldova, mai ales la cartea de versuri a poetului Liviu Damian *De-a baba iarba*. Unde s-a mai văzut una ca asta: un director de istorie să fie „mai bun” și să se priceapă mai bine, mai „profesionist” decât un director de literatură – în ale literaturii! În realitate cam așa și s-a întâmplat în cazul nostru: S. Cibotaru trebuia să țină cont de toate obiecțiile dlui *Novac*, din care motiv iar (a câta oară?!), a mai trudit vreo două zile, după care materialul pentru plenară, „mai loial (!) și mai aproape de adevăr” („aproape” de care adevăr?! – *n.n.*) „era deja pe masa Tatianeî Stahi” (toate „luptele pe viață și pe moarte” din culise – între șefi – nu-l interesează pe cititorul larg). Împărtășim observația formulată de doamna Ana: „*Părea că e o joacă de copii, când bat mingea din poartă în poartă*”. Cu deosebire, adăugăm noi, că această „minge” era manipulată de un om matur și cu scaun de partid la cap.

În spatele atâtor deranjări, incomodări și supărări de oameni cunoscuți, cu posturi și titluri, care intenționau să Vă ajute sincer într-o problemă deloc ușoară – tremura de frică un suflet mic și ambițios, predispus să găsească „greșeli ideologice” cu orice preț și să dovedească că albul e negru, iar, principalul, **le cerea** cu impertinență să scrie ceea ce le „dicta”. Păcat că n-a fost publicat acest pseudoreferat „colectiv” de pomină! Am vedea atunci ce e „acceptabil” și „obiectiv” cu adevărat și ce e „neacceptabil” și „neobiectiv”, tot cu adevărat! Ar ieși la suprafață toate măsluirile, toate tertipurile de trișor. Inclusiv, strădaniile doamnei în cauză de a „împinge” propria vină pe capetele sănătoase ale altora, numai ca ea însăși să iasă „curată”, – procedeu, cel puțin, repugnant pentru un om de cultură.

Ceea ce m-a pus mai mult în gardă și mi-a displicut omeneste în toată „afacerea” aceasta urâtă, relatată cu cinism de Ana Eremenco-Barbăneagră este tentativa de a mușamaliza adevărul adevărat al lucrurilor, pentru a te pune pe sine într-o lumină mai favorabilă și, concomitent, de a condamna pe alții pentru propriile greșeli săvârșite. Or, păcatele făptuite de noi înșine trebuie să ni le asumăm în întregime, și nu să le atribuim altora: e calea cea mai ușoară, dar și cea mai pernicioasă.

Voi stăruî, înainte de toate, asupra unor **neadevăruri crase**, pe care le-a exprimat în articol doamna Ana Eremenco-Barbăneagră.

Nu este adevărat că ați „apărat” obiectiv și cinstit, cum ziceți, cauza cărții de poeme a lui Liviu Damian *De-a baba iarba*, de vreme ce, până la urmă, nu v-ați pătruns de esența ei, condamnând-o preconcepțiv și obligându-i și pe alții să facă același lucru;

– *nu este adevărat* că referatul pentru plenară l-ar fi scris directorul Institutului de Limbă și Literatură (de dragul cui? el, cel puțin, v-a putut oferi niște informații concrete sau niște consultații), și nu D-voastră în persoană (atunci când v-ați eschivat fățiș de la îndeplinirea importantei sarcini de partid);

– *nu este adevărat* că n-ați găsit „critici cinstiți și obiectivi care să vă întindă o mână de ajutor” („O problemă majoră era găsirea criticilor literari care **trebuiau** să fie obiectivi și imparțiali”). Dacă țineți morțiș la „imparțialitate”, de ce atunci i-ați cerut lui S. Cibotaru „să fie mai drastic în aprecieri”?!;

– *nu este adevărat* că ați scris defavorabil despre cartea lui L. Damian fără a o citi măcar, fără a o cunoaște cu desăvârșire. Cât de naivă e constatarea pe care nu v-a cerut-o nimeni: „**Ce rău îmi pare că volumul „De-a baba iarba” nu l-am găsit în nici o bibliotecă. Cartea fusese editată în 1972.**” Cui îi spuneți aceste brașoave? Era suficient să formați un simplu număr de telefon – și Comitetul orașenesc de partid sau chiar Comitetul Central al PCRМ Vă punea imediat pe masă cartea cu pricina sau chiar câteva cărți, așa cum ați făcut și D-voastră când le-ați adus la Institut;

– *nu este adevărat* că Simion Cibotaru – criticul literar „**a ponegriț neîntemeiat (!) imaginea scriitorilor noștri!**”! Ce învinuire grea, și nici un argument! Doar știți prea bine cât de mult l-ați forțat, și de-atâtea ori, de-atâtea ori, să formuleze acuzații mai aspre, „mai drastice”. O recunoașteți și singură, nesilită de nimeni: „**i-am impus lui S. Cibotaru condiții mult mai drastice**” (cu adevărat așa este: „gura păcătoșului adevăr grăiește”), prin urmare nu v-a plăcut **analiza pozitivă** a cărții *De-a baba iarba*, făcută de director;

– *nu este adevărat* că vina principală n-o purtați D-voastră, care ați elaborat referatul, ci persoana care l-a citit la plenară (e vorba de Tatiana Stahi) sau care v-a ajutat să-l refaceți de atâtea ori (e vorba de S. Cibotaru);

– În sfârșit, învinuirea de „ponegrire” a unui scriitor e de două ori mai grea, dacă nu se demonstrează prin exemple concrete. Căci „a ponegri” înseamnă după DEX „*a vorbi pe cineva de rău, a bârfi, a defăima, a calomnia*”. Să-și permită oare un director de institut să umble cu „bârfeli”, cu „calomni”? Exclus!

Cu doi ani înainte de plenară, în 1971, S. Cibotaru a publicat studiul de sinteză *Critica și procesul literar actual*, din care se poate deduce cu ușurință principiile savantului în „munca grea și nobilă” a criticului literar: „să aprecieze noile opere literare pe baza unor principii estetice obiective, științifice, să confrunte literatura cu viața, să orienteze pe o cale dreaptă procesul literar actual”, iar, principalul, „**să se releve în primul rând și mai mult latura pozitivă a cărților analizate**”, „să ocolească extremele („Același scriitor cu egală ușurință poate fi ridicat în slăvilă cerului sau îngropat în fundul pământului”), să manifeste o atitudine binevoitoare și înțelegătoare față de scriitori și, nu în ultimul rând, să nu formuleze observații critice pe un ton jignitor la adresa autorului”. Echilibrul, tactul, simțul măsurii, arta de a aplana cele mai controversate lucruri i-au fost caracteristice aproape întotdeauna acestui savant cu vocație de coordonator al științei și de îndrumător al procesului literar.

Nici în studiul citat mai sus, nici în exegezele de mai târziu la temă (*Critica literară și imperativul vremii* ș.a.) nu vom întâlni **nici un reproș critic** – mai mare sau mai mic – la adresa lui L. Damian-poetul. De unde un lucrător de partid, nespecialist în domeniu, a dedus grava acuză (după 26 de ani de la moartea criticului!) cum că acad. Simion Cibotaru, din interiorul profesiei, chipurile ar fi „calomniat” numele nevinovat al poetului Liviu Damian?! În baza căror argumente probante?! Nu vă crapă obrazii de rușine? Doar cunoașteți adevărul: nu poți ieși basma curată dintr-o „afacere” murdară!

În articolul *O plenară „de pomină” a COP Chișinău*, dna Ana Eremenco-Barbăneagră, cea care a elaborat **direct** referatul citit de Tatiana Stahi, meditează „filozofic” dintr-o parte – de parcă ea n-ar fi coparticipantă la cele întâmplare – cam așa (neatribuindu-și nici un pic de vină): „**Șefa mea a adus mari învinuiri de antisovietism literaturii noastre, iar cel mai tare a fost criticat talentatul poet Liviu Damian**” (*Pentru ce,*

doar ați fost la fața locului – nu ni se suflă nici un cuvânt!). După care se continuă: „Dacă Tatiana Stahi ar fi citit varianta pe care o redactase (în calitate de cine?!), Elena Damian, directoarea Editurii „Lumina” (o fi încurcat variantele, doar i-ați pregătit atâtea! – *M.D.*), nu s-ar fi întâmplat nimic (oare?!), fiindcă o rugasem să „curețe” referatul de toate păcatele” (cine **le-a băgat cu forța**, aceste misterioase „păcate”?! – *n.n.*). De unde concluzia dramatică: „Stahi n-a citit varianta textului, curățat și redactat de scriitoarea Elena Damian. **Acesta a fost păcatul cel mai mare al ei (!!!)**”. Dar al D-voastră?! Doar cunoașteți prea bine – în propriul for interior – că **nu acesta** a fost „păcatul cel mai mare al șefei”, ci cu totul altul, pe care trebuie să-l recunoașteți, împotriva propriei „nevrevri”: păcatul cel mare al eșecului plenarei e neglijarea îndărătnică a sfaturilor primite din partea directorului Institutului de Limbă și Literatură și redactarea **ideologică** interminabilă (ca să fie pe placul forurilor respective!) a **informației** prezentate la cererea insistentă și ostentativ-reiterată din parte-Vă.

Strecurați în text, mai departe, cum că „cea mai mare greșeală a șefei (altă greșeală pentru căutătoarea de greșeli – la **alții!** – *n.n.*) a fost când a început să critice cartea *De a baba iarba* a poetului Liviu Damian” (nici nu ortografiati corect titlul cărții, nemaivorbind de mesajul ei de idei! – *n.n.*). De unde s-a luat în referat această „critică” denigratoare?! Cine a „introdus-o”? Nu Vă întrebați? Căci din cele exemplificate (e singurul citat concret din articol!), „critica” respectivă, voit *compusă*, este de-a dreptul primitivă, școlărească, puerilă chiar. Să judece și cititorul:

„Poetul L. Damian, citea ea, în placheta sa de versuri *De-a baba iarba* descrie (poezia nu *descrie!* – *n.n.*) viața fericită (!) a unui copil de la țară în timpul ocupației române (?). Bunicul, zicea T. Stahi, într-o zi frumoasă cu soare (cum așa! în timpul „ocupației române” nu era „soare”! – *n.n.*), cu-n cer senin (tautologie!) s-a îmbrăcat în straie *albe* curate (cum așa! ele, straiile trebuiau să fie „murdare”! – *n.n.*). El măcinase la moară făină *bună* și *albă* (cum așa! făina trebuia să fie neagră și rea! – *n.n.*). Bunica cu-n colțar alb pe cap, curat și frumos, frământa aluatul *alb* din făina cea *albă* (procedeu-făcătură e atât de evident încât nu mai trebuie explicat! – *n.n.*). Ea a copt pâine *albă* pufoasă și frumoasă ca soarele. A pus-o pe masă. Bunicul duminica ne tăia câte o hrincă de pâine *albă*, care era foarte gustoasă. Apoi, noi ieșeam afară și ne jucam frumos în iarba mare și verde *De-a baba iarba*... Iată cât de frumoasă era viața copiilor din Basarabia în timpul ocupației române! Totul era *alb și frumos!* Și a continuat tot așa”.

Nu vă întreb cine a „redactat” aceste și celelalte rânduri. Neapărat a făcut-o un viitor scriitor pentru copii! Un critic ar fi spus pur și simplu: unele realități ale copilăriei, indiferent de regim, sunt prezentate în culori prea trandafirii ... Dar așa! Doamne, cât simplism și rudimentarism, câtă profanare și ridiculare a unui text artistic de calitate, când acesta „încăpea” pe mâinile organelor de partid!!! Nici chiar începătorilor nu le vine în cap să compună astfel de „năzdrăvăni”. Și după toate acestea, lăsați cititorul să subînțeleagă că astfel de texte-„sarje” le-ar fi putut fabrica doar... un director de la academie, care, chipurile, v-a obligat să le includeți neapărat în referatul cu pricina. Cu adevărat așa este: „pasărea pe limba ei piere...”

Între altele, directorul Institutului de Limbă și Literatură avea obiceiul (frumos obicei!) de a-și confrunta întotdeauna propriile păreri cu părerile celor mai buni specialiști care activau sub conducerea lui: V. Coroban, Gh. Chira, V. Badiu, A. Cupcea-Josu, R. Suveică, E. Botezatu (dacă, ziceți, ați căutat cu lumânarea critici „cinstiți și obiectivi”,

de ce nu ați găsit-o (tot la Academie!) pe Eliza Botezatu, care, în cadrul conferinței *Anul literar '72*, tocmai a vorbit – și a vorbit pătrunzător – despre poemele lui L. Damian din cartea *De-a baba iarba*?! Sau, se vede, nu v-au interesat părțile „tari” ale volumului, ci cele (mai ales!) „obiective”?!

Îmi amintesc, în cadrul discuției la Sectorul de literatură contemporană a lucrării mele de plan *Problematika și întruchiparea ei artistică în lirică* (publicată după aceea în revista „Nistru” din 1973, nr. 7, p. 141-154), în care am luat în dezbateră și volumul de poeme *De-a baba iarba* de L. Damian, Simion Cibotaru, atunci când am făcut și niște observații critice la adresa acestei cărți, a ținut să remarce pentru noi, criticii mai tineri: „Liviu Damian este un poet cu totul remarcabil. O dovadă elocventă în acest plan este faptul că poemul său profund original *Un spic în inimă*, poem filozofic de mare rezonanță contemporană, fiind tradus în limba rusă și publicat în «Дружба народов», s-a învrednicit de premiul întâi în plan unional. Trebuie să ne mândrim cu aceasta și să scriem despre respectivul poem (am și scris articolul *Un mit contemporan al crescătorului de spice – n.n.*). În genere, când ne aplecăm asupra creației lui Liviu Damian, a remarcat mai sintetic S. Cibotaru la acea discuție, trebuie să ținem cont și de faptul că destinul lui este unul aparte, deosebit de destinul altor poeți: el a avut mult de suferit din cauza deportării tatălui său, Ștefan Damian, în Siberia (învinuit pe nedrept de «antisovietism»), apoi autorul trăiește dureros de dramatic defectul fizic de la mâna stângă; a avut și alte neîmpliniri în viața personală. Factorii aceștia nu trebuie să-i treceți cu vederea atunci când scrieți despre el și despre creația sa”. Mi s-au întipărit adânc în memorie aceste remarcă – sfaturi ale directorului de institut, determinându-mă, într-un fel, să mi-l fac prieten pe autorul volumului *De-a baba iarba*.

Am pomenit mai sus de studiul meu – lucrarea de plan *Problematika și întruchiparea ei artistică în lirică*, aprobat la sector personal de Simion Cibotaru, care, bineînțeles, împărtășea și el ideile expuse aici, inclusiv cele privind cartea *De-a baba iarba*. Iată cum am comentat aici volumul în discuție:

„Volumul de poeme «*De-a baba iarba*» de L. Damian este, în fond, o lucrare talentată, unică în felul ei. Cu excepția poemului «*Ostatec al chemării tale*», care, după părerea noastră, se înscrie forțat în ansamblul cărții, celelalte șase poeme ale volumului «*De-a baba iarba*» se prezintă ca un amplu poem autobiografic de o rară concentrație ideatică și de un ales rafinament artistic, poem consacrat uneia dintre vârstele omului cele mai pline de minuni feerice și de «*bucurii primare*» vârstei copilăriei, când inima «e mai plină de bucurie sfântă ca cerul de lumină»: «...Și bucuria mea primară,/ pe care iar mi-o amintesc/ aici în cuibul părintesc,/ unde-i lumină ca și-afară;/ și bucuria mea naivă/ aprinsă dintr-o lumânare,/ și zburda mea prin iarba lungă/ sub fluturii tăcuți de noapte./ Iar noaptea tot așa de plină/ era de umbre și de șoapte,/ cum e acuma de lumină./ Și port în inimă adânc/ lumina minții ce străpunge/ minunile care mă plâng». «*Sărbătoarea*» unică a vieții omului (aluzie la Hemingway, care afirma că vârsta copilăriei e «*sărbătoarea*» ce întotdeauna o porți cu tine), copilăria e evocată de poet în culori calde și cu cea mai duioasă gingășie, e evocată printr-o viziune aproape mitologică, în care realul, fantasticul și visul comunică în mod nestingherit. Iată, de exemplu, cum este sugerat focul dăător de viață și plin de vrajă din vatra copilăriei: «*O iarnă întregă/ eram puii ursului de piatră și lut./ Priveam în gura lui/ ca într-o vale înflorită./ Strălucirea oaselor de jărătic./ zburau păsări de spuză,/*

în poartă săreau cocoși din boabe de porumb/ și ca o lună mare la răsărit/ **se cocea o jumătate de bostan**» (simbol al sărăciei, nu al «albului și frumosului de azi!» – n.n. de azi). Autorul izbutește să se integreze organic în universul spiritual al copilului, să se pătrundă de psihologia lui, de modul lui specific de a vedea și înțelege lucrurile, de a gândi și a imagina, de a cunoaște tainele realității înconjurătoare. Cuprinzând copilăria în ipostazele ei esențiale, definitorii, cu bucuriile și necazurile ei (NB!), cu fericirile și dramele ei (NB!), Liviu Damian tinde să sintetizeze filozofic într-o imagine poetică de ansamblu, în care contemporanii din aceeași generație cu poetul s-ar regăsi cu ușurință: «Au fost și ochii plini de lacrimi,/ dar inima mai plină/ a fost de bucurie sfântă/ ca cerul de lumină./ Au fost și clipe de venin,/ dar sufletu-a rămas/ așa ca cerul aprilin/ mai plin din ceas în ceas/ de păsările care vin». Poemele despre copilărie ale lui L. Damian abundă în viziuni artistice originale, în plasticizări poetice surprinzătoare, în simboluri și alegorii miezoase, în frumuseți inedite. Reținem două pasaje edificatoare: «Jucăriile de fier rugineau peste vară,/ se desfăceau și intrau în pământ./ Și numai lemnul rămânea,/ calul meu era de lemn,/ roțile mele de lemn erau,/ căruța mea era de lemn,/ avioanele mele din lemn de brad erau,/ cetățile mele aveau porți de stejar./ Arcu-mi era de vișin,/ cu toate săgețile în floare./ Surorile aveau păpuși de lemn,/ iar satul avea oameni cu picioarele de lemn (descifrez simbolul pentru acei care vedeau în toate «alb și frumos»: urmele dureroase ale războiului – n.n. de azi)./ Tot mai mulți oameni cu picioare de lemn (...)/ Pe catalige de lemn înflorit fugeau clipele mele» sau: «Mamă, noi eram brațele tale./ Ajungeam mărul din vârful pomului./ Mamă, noi eram picioarele tale./ Prindeam capra sălbatică din câmp./ Mamă, noi eram ochii tăi./ Vedeam prin frunză nuca/ și pâinea unde nu era./ Mamă, noi eram răsul tău./ Răsunător alerga pe vale./ clopoțel de argint la izvoare./ Mamă, noi eram cuvintele tale./ Știam pe nume orice fir de iarbă,/ orice pasăre în cerul nostru,/ orice bucată de lemn/ afară și în casă./ Mamă, noi eram visele tale./ Alergam peste dealuri,/ găseam un sat cu case albe,/ cu spicul cât vrabia,/ cu tații acasă (aluzie la propriul tată deportat în Siberia – n.n. de azi)./ Mamă, noi încă nu eram/ tăcerile și lacrima ta,/ nici părul cărunt...».

Paralel cu chipul bunicului, al părinților și al autorului însuși, în poemele lui L. Damian și-au găsit reflectare – printr-o prismă oarecum bucolică, uneori – și multe «atribute» tradiționale care au însoțit copilăria respectivă, servindu-i drept fundal. E vorba, mai întâi, de anumite obiceiuri legate de Anul Nou, de Sfântul Andrei (interzise pe atunci – n.n. de azi), de nuntă; apoi e vorba de «focul în vatră», «lampa de gaz», «felinarul», «cloșca de sub pat», «cânepa», «capra», «fantoma de lângă prag», «cerșetorul cu barbă albă», «coropcarul» ș.a., «atribute» cărora poetul caută să le intuiască anumite semnificații mai largi, anumite implicații etico-filozofice, transformându-le astfel în niște «nuclee» meditative (ca în aceste cazuri: «Cine-a purtat/ un felinar în vânt,/ știe cât e de scumpă/ o fărâmură de lumină/ sub cerul care vrea să se rupă/ peste îngrozita grădină./ Cine-a purtat un felinar,/ trece vremea și nu-l uită./ Cine-a avut o cloșcă cu pui sub pat,/ doarme și aude prin somn/ cum bat puii în coajă cu ciocul,/ cum se frământă locul/ gata să se piardă/ sub năvala firelor de iarbă»).

Uneori curajul civic al poetului ajunge să vizeze politic deopotrivă atât regimul «vechi» (burghezo-moșieresc), cât și pe cel «nou» (sovietic) – pe calea, de exemplu, a «chitanțelor» vechi deasupra cărora cresc «chitanțele» noi, mărturii ale asupririi țaranului de către toate regimurile: «Dărilor din șapte generații/ impozite plătite de bunei/

chitanțe, «naloguri» de mâine./ Plata pentru loc și case,/ pentru pământ, pentru suflete./ Citații din judecăți./ Timbre în curmeziș,/ unele peste altele./ Timbrele noi, violete/ peste timbrele palide, vechi» (Nu prea credem că aceste constatări triste, paradoxale să fi fost pe placul agenților cenzurii comuniste – *n.n. de azi*). – Citatul amplu de mai sus e reprodus, cuvânt în cuvânt, după: M. Dolgan, *Conștiința civică a poeziei contemporane*, „Literatura artistică”, 1976, p. 36-39.

Dintre puținii critici de întâmpinare, care s-au pronunțat, la data apariției, asupra volumului *De-a baba iarba* de Liviu Damian, nimeni dintre ei n-a făcut-o cu atâta perspicacitate estetică, atât de înalt apreciativ și atât de în favoarea și susținerea poetului, deasupra căruia plana deja acvila pedepsirii ca pana subsemnatului. Nu exagerez, pentru că procedeul îmi displace.

Desigur, ca mai în toate recenziile redactate, am ținut, și în cazul de față, să formulez și niște obiecții: „Cu toate că L. Damian face pe alocuri aluzii și la realitățile mai crude ale copilăriei («...De ce-i atât de joasă iarba-n coasă,/ de ce e paiul drept, iar spicul gol,/ de ce sudoarea curge rostogol,/ de ce au semănat și n-a crescut/ bobul în bob, așa ca la-nceput»), cu toate că-n mai multe rânduri autorul ne dă de înțeles că n-a uitat și de prisma prezentului («Cloșca de sub pat,/ lampa de gaz/ abia le mai văd/ prin lumina de azi»), totuși unele din «atributele» semnalate mai sus rămân până la urmă prea învăluite în «roz» și prea slab trecute «prin lumina de azi», creând senzația de viață în «scrânciob». Concluzia finală este însă una de înaltă prețuire estetică: «Cartea de poeme «De-a baba iarba» de L. Damian este o carte ce trage mult la cântar prin poezia ei autentică, temerară și inovatoare»”.

(Facem acum o paranteză, pentru a Vă întreba: dacă e adevărat că mai mult timp ați pierdut pentru a afla o recenzie **obiectiv-positivă**, de ce atunci nu V-ați oprit la recenzia citată mai sus – nu se poate să nu o fi cunoscut! Nu încapă îndoială, alt tip de recenzii vă interesa!).

Liviu Damian, ca un creator adevărat, a ținut cont de observațiile critice ce i s-au făcut, căci, în următoarele cărți *Inima și tunetul*, 1981 (cu o prefață elogioasă de George Meniuc), *Mândrie și răbdare*, 1977 ș.a., el a căutat să pună un accent mai stăruitor asupra aspectelor dure ale copilăriei, a scris chiar mai multe poezii **noi** pe care le-a introdus în ciclul, evocând copilăria, *Ca-n palmă*. Totuși, pe atunci îmi părea rău că n-am găsit vreun argument temeinic în sprijinirea ontologică a autorului. Mult mai târziu, l-am descoperit, acest „argument”, la **Nichita Stănescu**, când a lansat memorabilul lui paradox: *Ce bine mai era de trăit pe vremea lui Stalin: pe atunci eram tânăr și frumos*. Copilăria era frumoasă și atractivă sub toate felurile de regim: pentru că **e unică**, pentru că **e numai a noastră**, pentru că **nimeni nu ne-o poate scoate din suflet!**

O altă întrebare desfășurată pentru doamna Ana Eremenco-Barbăneagră: putea oare directorul Institutului de Limbă și Literatură, care a aprobat recenzia noastră la cartea lui L. Damian în cadrul discutării lucrării de plan, apoi, pe după spate, să „ponegrească” autorul și cartea în discuție?! Putea oare același director să conducă conferința științifică *Anul literar '72* (la 15 martie 1973), unde subsemnatul a citit referatul „Poezia anului 1972”, care cuprindea și „recenzia” despre volumul *De-a baba iarba* de L. Damian, apoi să „ponegrească” cartea și autorul respectiv?! La fel – același lucru în amplele „extrase” din anul literar 1972, publicate în săptămânalul „Cultura” din 1973, 24 martie, unde subsemnatul definește *De-a baba iarba* de L. Damian drept „unul din volumele cele mai grele de poezie autentică”?! În sfârșit, putea oare același director, care, în 1976,

își va pune la bătaie întreaga autoritate pentru a-mi salva de la cuțitul cenzurii comuniste cartea cu bucluc *Conștiința civică a poeziei contemporane* – pentru că am inclus acolo studiul *Problematica socială și întruchiparea ei artistică în lirică*, precum și pentru alte câteva articole de polemică cu anumiți critici literari susținuți de „palat” să „ponegrească” după aceea pe Liviu Damian și, indirect, pe M. Dolgan care a apreciat elogios *De-a baba iarba?!* În calitate de colaborator al aceuiași Institut de Limbă și Literatură, subsemnatul, prin interpretările mult favorabile cărții în discuție nu putea să nu exprime într-un fel, și poziția pozitivă a Academiei în genere. Prin urmare, **nu** dna Ana Eremenco-Barbăneagră avea/ are vreun drept să se dea drept „apărătoarea” cărții, atacate de oficialități, a lui Damian (abia după 37 (!!!) de ani de la apariția volumului *De-a baba iarba* – de ce oare?), ci subsemnatul, care a apreciat-o adecvat imediat după apariția ei, a apărât-o și mai târziu în urma ostracizărilor puse la cale de către cenzura comunistă.

Persecutările traumatizante ale poetului Liviu Damian nu s-au încheiat însă odată cu eșuarea plenei de pomină din anul 1973 și cu scoaterea din funcție – ca pedeapsă! – a doamnelor Tatiana Stahi și Ana Eremenco-Barbăneagră, care au făcut exces de zel în îndeplinirea „sarcinilor” partinice ce le-a revenit. Ele, persecutările, au continuat cam în aceeași „albie” și mai târziu, când L. Damian devenise secretar al Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova (din 1976 și până la sfârșitul vieții, în 1986). Numai că de astă dată la alt nivel, la nivelul Comitetului Central al PCR, și cu alte „metode” și mijloace. De cum a apărut volumul de poezii *Inima și tunetul* (în 1981, la editura „Literatura artistică”), înalt apreciat de poetul cu autoritate George Meniuc în prefața *Cascadele poeziei curg încontinuu*, volum care pe lângă substanțialul ciclu de versuri *Eminesciana*, cu vizări subversive de probleme acutizate și minunatul poem ecologic *Melcul*, se mai constituia și dintr-un amplu ciclu de poezii *Ca-n palmă*, evocând din nou copilăria șazeciștilor, adâncind-o, dramatizând-o și extinzându-i dimensiunile policrome (era ca un fel de răzbunare împotriva acelor care n-au vrut să înțeleagă la justa valoare cartea *De-a baba iarba*).

Între timp, instanțele superioare, paznicii ideologici, cenzura de partid s-au decis să-l ostracizeze pe poetul neînduplecat printr-o sancțiune tăioasă: noua carte de versuri a lui Liviu Damian, apărută în tocmai 10 mii de exemplare (numai ce titlu instigator!), nu poate contribui la educarea sănătoasă a tineretului nostru de azi! Ea trebuie subminată, distrusă, numai nu prin „plenare”, ci pe alte căi, mai diplomatice.

Zis și făcut! A fost găsit un scriitor docil, poetul și publicistul *Mihail Garaz*, care a fost rugat (i s-a comandat) să improvizeze o recenzie negativă, voit defavorabilă, voit criticistă la adresa volumului *Inima și tunetul*. Acesta, într-un târziu, a acceptat, și pe data de 8 septembrie 1982 a publicat în ziarul pentru tineret „Tinerimea Moldovei” articolul *Întrebări și nedumeriri*. Dintr-o singură lovitură de bardă Mihail Garaz a „distrus” toate cele trei compartimente ale cărții: și *Eminesciana*, și *Melcul*, și, mai ales, *Ca-n palmă*. Întâlnindu-mă după aceea cu Liviu Damian, foarte descurajat și amărât, mi-a zis direct: „Mihai, dragă, ajută-mă măcar dumneata, constant și curajos fiind în toate, căci ceilalți critici de la noi au luat apă în gură. Vezi bine, de la un timp mi se cațără în cap orice pleavă.” I-am răspuns și eu fără ocol: „Liviu Stepanovici, eu deja am scris o întinsă polemică cu Garaz întru susținerea și explicitarea cărții și am reușit chiar s-o plasez la «Literatura și Arta». Totul depinde acum de Victor Teleucă, dacă o va publica sau nu.” Poetul s-a luminat la față. Redactorul săptămânalului, după mai multe tergiversări, a decis să publice

materialul polemic *Modalități de interpretare a poeziei*, dar tocmai la 21 aprilie 1983 (în cărțile mele a apărut cu titlul *Cum nu trebuie interpretată lirica, sau un poet „cuminte” atacând un poet curajos*).

După această polemică poetul Liviu Damian a fost lăsat în pace, s-a „reabilitat” definitiv.

Cine vrea să cunoască argumentele și contraargumentele estetice aduse de subsemnat întru apărarea și susținerea cărții *Inima și tunetul* de L. Damian, să citească polemica respectivă din volumul *Polemici literare sau pledoarii întru apărarea poeziei autentice* (Chișinău, 2005, p. 218-238).

Iată, așadar, cât de spinoasă este calea spre afirmarea adevărului adevărat și pentru poetul „independent și drept”, dar și pentru criticul „independent și drept”. Nu de „povara sarcinilor politice” e vorba în astfel de cazuri, cum crede Ion Rotaru, ci de „povara” căutării și promovării adevărului adevărat: adevăr artistic și adevăr critic.